

Vilslev i det nittende Aarhundrede.

Et Kulturbillede, ved Bankdirektør **J. Madsen** i Jerne.

VILSLEV By ligger lige ved Kongeaaen paa dennes Nordside. Tæt vest for Byen begynder de store Marskenge, der i en Bredde af over $1\frac{1}{2}$ Mil strækker sig lige ud til Havet. Byen har omtrent 400 Indbyggere. Fra Øst til Vest fører en Vej (almindelig benævnet „Gaden“) igennem Byen; langs denne ligger saa Gaarde og Huse, sædvanlig med en større eller mindre Have foran. Ud fra den nævnte Hovedvej gaar forskellige andre Veje, Smøger og Stier, baade i sydlig og nordlig Retning og fører til fjernere liggende Beboelser. Kun fra Kirken forbi Skolen fører en bredere Vej nord paa, og denne deler Byen i Østerbyen og Vesterbyen, en Inddeling, som har haft Betydning baade i Gildelag og i Grandelag. I mange Aar har der været en kendelig Sans for Plantning, og da Bygningerne i Reglen er vel vedligeholdte, ældre Bygninger, gør Byen navnlig i Sommertiden et ret hyggeligt Indtryk. Der findes ogsaa flere ret betydelige Frugthaver. Op over Byen rager den gamle, ærværdige Kirke, der oprindelig er opført af Tufsten; men den vestre Gavl og et Stykke af den søndre Mur er om-

bygget i Slutningen af det 18. Aarhundrede, og her er Tufstenen erstattet af Tegl, hvilket mispyrder Kirken meget. Koret afsluttes med en prægtig Korrunding. Kirken har Bjælkeloft, men det mærkeligste ved den er, at Taarnet staar ved Nordsiden af Koret, altsaa ved Kirkens *østre* Ende. Man paastaar, at det er, fordi det oprindeligt er den sydligste Kirke i Nørre-Jylland. En Ting har Byen været fri for, nemlig en Kro, og det har sikkert i nyere Tid haft sin store Betydning med Hensyn til Ædruelighed hos Befolkningen. Vel er der et Sted i Byen, som benævnes „Kroen“; men den har aldrig haft Privilegium. Vejfarende Folk kunde i sin Tid finde Nattely her, og Kølleregnskab og Kirkeregnskab er bleven aflagt her; men nogen egentlig Samlingsplads for Byens Folk har der ikke været.

Til Vilslev Sogn hører desuden Jested og en Del af Hillerup.

Før 1864 hørte Sognet til de blandede Distrikter, idet der i Jested og Hillerup fandtes Ejendomme, som hørte under Haderslev Amt, det saakaldte Haderslevhus-Gods, og i Jested fandtes endog et Par Ejendomme, der i sin Tid hørte under det adelige Gods Lindeved (i Store Vi Sogn, Flensborg Amt), der havde Ejendomme i 34 Sogne lige fra Angel til Kongeaaen. Retsforholdene var som Følge heraf blandede.

Jordsmonnet er meget forskelligt, og af den Grund er Udskiftningen bleven meget mangelfuld. Hvornaar den har fundet Sted, vides ikke med Sikkerhed, men vist er det, at den er foregaaet paa den Tid, da Ejendommene var Fæstegods under Kærgaard. Gaardene har oprindeligt haft Mark, Eng og Mose paa henved 30 forskellige Steder. Størrelsen varierede fra $1\frac{1}{2}$ til 9 Tdr. Land geom. Maal. Udskiftningen er foregaaet

paa den Maade, at Præstegaarden fik ligesaa stort et Areal som 3 Bøndergaarde, noget over 200 Tdr. Land med $20\frac{1}{4}$ Td. Hartkorn. Én Gaard fik kun $4\frac{1}{2}$ Td. Hartkorn, 26 Gaarde fik hver $6\frac{3}{4}$ Td. Hartkorn; men da én af dem ingen Fæster har haft, er dens Marker bleven delt i 3 ligestore Dele og tillagt Bolsstederne, hvoraf der fandtes 17—18. Lodderne til den saaledes tredelte Gaard blev kaldet „Nygaards Mark“. Bolsstederne var tildelt nogle Marklodder i Bymarkens nordlige Del, Bolsager og Knoldfenne, nogle Engskifter i Vesterende og Oldemorsholm og nogle Toftelodder i Gaasepøt.

En Mærkelighed er det, at Byens Jorder har en Mængde Navne, hvoraf flere tyder paa, at der har været Skov: Toften, Holmen, Holmskifte, Madsfod, Langagre, Blødfolde, Sandskær, Vadkroge, Tyreeng, Hjørneskifte (udt. „æ Høwnskift“), Langer, Polde, Koagre, Følhave, Sønderenge, Svinehoved, Pumpkrog, Strandholm, Slavge, Hemmesbroenge, Storfenne, Rørskifte, Grøfte, Bjærget, Hindhøj, Bramlund, Mellemvade, Vestlingfenne, Vestlinger, Vestervang, Navlinger, Gaasepøt, Kæret, Vesterende, Bogetsvang (af Boghvede), Nørkær, Oldemorsholm, Spang, Knoldfenne, Bolsager, Blokke, Fold', Stiagre, Kærbølling, Fly, Lilleskifte, Lillefenne, Faarebro, Fennekholm, Jævnjested, Mølleagre, Mølleholm, Tavler, Stenagre, Risagre, Mellemveje, Møgelhøj, Birkbølling, Skidenvang, Trindvang Fællesjord, Ulvkær, Soddeskifte, Brommerholm, Gammelskifte og Langskifte.

Allerede i 1784 maa Gaardene være købt af Herskabet paa Kærgaard tilligemed Konge- og Kirketiende og vistnok alle paa én Gang. Det vides med Bestemt-
hed, at 1781 var Gaardmændene endnu Fæstere. Købe-

summen for en Gaard har rimeligvis været 500 Daler Kurant (1600 Kr.); thi det var den Gæld, Jesper Madsen overtog sin Gaard med 1811 af sin Fader, der sikkert ikke har kunnet betale noget af Købesummen, saa meget mere som han maatte opbygge Gaarden efter en Ildebrand, foraarsaget ved Lynnedslag 1781. Dertil fik han ikke anden Hjælp, end hvad han kunde tigge sammen, da Bygningerne ikke var assurede. Det var dengang fuldt lovmedholdeligt at tigge til Brandskade (tigge til „Braand“), hvilket som oftest foregik ved lejede Folk.

Paa Grund af den mangelfulde Udskiftning bevarede meget af Fællesskabet gennem hele 1. Halvdel af det 19. Aarhundrede. Lige til 1850 dyrkedes Marken i Vange. Der fandtes ialt 7, og Driften var: Grønjords Byg, 2 Aar Rug og 4 Aar Græs. Det var forresten et stolt Syn at se disse store Vange med bugnende Korn og de vidtstrakte Græsmarker. Først ved Aaret 1850 skete det første Brud paa Vangedriften, da man begyndte at indføre Brak. Kun de lavere Jorder drevs hver for sig efter enhvers Forgodbefindende. Saa snart Foraaret kom, blev der fæstet en Markmand, der skulde paase, at Markfreden overholdtes. Han fik Kosten paa Omgang, én Dag paa hver Tønde Hartkorn. Desuden fik han i Penge en Lybskilling for hvert Kreatur, der havde slaaet sig løs eller var kommen ud af Fennen. Bissende Kreaturer lukkede han inde i en Fold, der endnu findes den Dag idag midt i Byen, skraas overfor Skolen. Han kom saa og meldte det og skrev en Kridtstreg paa Bjælken for hvert løsgaaende Kreatur. Betalingen modtog han ved Mikkelsdag, da hans Tjenestetid var udløben. Han var udrustet med et Stykke Reb, fastgjort over den højre

Skulder og ned under den venstre Arm; desuden havde han en Tøjrekølle med saa langt Skaft, at den kunde tjene ham som Spadserestok. Endvidere havde han Ret til at fordre et Knippe Hø eller et Havreneg til sin Ko, og til Jul fik han sin „Jullest“, som han hentede omkring i Gaardene, og som bestod i et Rugbrød, et Sigtebrød, et Stykke Flæsk eller Kød og et Tællelys. Samme Ret havde Faarehyrden, Natvægteren og alle indenbyes Fattige. — Markmandsstillingen har man bevaret.

Om Vinteren fæstede man en Faarehyrde („æ hjøwr“), der skulde passe Byens Faar fra Mikkelsdag til Paaske; sædvanligt var det Markmanden. I Efteraaret passede han dem ude i Engene; men naar Vinteren kom med Barfrost, drog han ud om Morgenens med dem og kom hjem med dem om Aftenen. Om Morgenens samlede han Faarene paa den Maade, at han begyndte at tude i et Kohorn i den ene Ende af Byen; saa vidste man, at man skulde lukke Faarene ud, og ligeledes drog han med samme Hornmusik ind i Byen om Aftenen for at vare Folk ad, at de skulde lukke op for dem; Faarene skulde saa nok finde hjem. Som Vederlag fik han ligeledes Kosten paa Omgang, en Dag for hvert Faar; desuden fik han en Lybskilling for hvert Lam, han bragte hjem.

Byens Anliggender forhandlede paa Grandestævne, der holdtes i en lejet Stue og lededes af en „Poendemand“ (Pantemand, vel det samme som Oldermænd). Hos ham opbevarede Byens Tromme, som han lod slaa, naar han vilde sammenkalde Bymændene til Grandestævne. Var der noget vigtigt, der skulde forhandles, som at Græsningen paa Markveje eller Fællesjorder skulde udlejes, Arbejde udføres o. s. v., saa gik

der en Grandeseddel rundt, som Nabo skulde bringe til Nabo i en bestemt Orden. Byen var i den Henseende delt i 4 Kvarterer. Enken lod sin Karl møde, hvis hun ingen voksen Søn havde. Forhandlingerne indførtes i en Protokol. Disse Protokoller kunde have givet Oplysning om mangt og meget, men er ikke bleven opbevarede; her blev meget forhandlet, ikke alene under de omtalte Levninger af Fællesskabet, men særlig kunde de have bidraget til at kaste Lys over Forholdet under de forskellige Krige.

Der fandtes flere jordløse Huse; men de fleste Husmænd holdt alligevel en Ko, som de om Sommeren græssede paa Vejene, og til Vinteren indbjærgede de Hø, som de slog paa Veje og Grøftkanter. Paa Vejene maatte Konen eller Smaabørnene trække med Koen og græsse den; thi den maatte ikke tøjres.

I Markarbejdet var der ogsaa meget Fællesskab, saa længe Dyrkningen i Vange bestod. Gødningskørsel og Pløjningen af Bygvangen begyndte alle samtidig. Fremmede maatte tro, at det var en stor Herregaardsmark, naar henved et halvt Hundrede Spand Heste var i Gang. Af Boghvede saaedes saa godt som intet; men noget var vel nok saaet i sin Tid, eftersom en af de ringeste Vange fik Navnet „Bogetsvang“. Med Bygsæden var Foraarsarbejdet afsluttet, og saa begyndte Tørveskæret. Da blev der livligt paa Mosen. Vilslev Mose har været gammel Skov, der er gaaet til Grunde ved Ildebrand; thi der er fundet en Mængde forkullede Stubbe af Egetræer. Men der er ogsaa fundet store Fyrretræer, Fyrre- og Grankogler, saa det kan se ud til, at den har hørt til vore ældste Skove, som imidlertid er gaaet til Grunde, forinden Bøgen har holdt sit Indtog; thi saavidt vides, er der intet Bøgetræ fun-

det. Skoven i Vilslev Mose har hængt sammen med de nuværende Skovrester ved Kærgaard og Lundagergaard og har udgjort en Del af den gamle Farrisskov nord for Kongeaaen; dens nærmeste Nabo mod Øst er Skovene ved Sønderskov i Folding Sogn.

Naar Arbejdet paa Mosen var tilendebragt, begyndte Mænd, Karle og store Drengene med Oprensning af Grøfter i de vidtstrakte Enge, hvilket Arbejde ved Midsummerstid afbrødes af Høslætten for atter at fortsættes indtil Høsten.

I Regelen begyndte Høslætten den første Søndag efter Sankt Hans Dag. Man drog ud Kl. 4 om Eftermiddagen i sine Søndagsklæder. De gamle Klæder ombyttede man til Høslætten for ikke at bruge dem mere. Saa begyndte Arbejdet, og var det maanelyst, fortsatte man i hele den lyse, korte Sommernat. En saadan stille, lys Sommernat paa Vilslev Enge hører til nogle af de skønneste Barndoms- og Ungdomsminder. 3, 4 à 5 Karle gik jævnsides og huggede ud af Græsset i Takt; i den stille Nat kunde det høres langt borte. Saa afbrødes Nattens Stilhed af Sang, undertiden af en enkelt Klarinet, mens Mosekonen lavede sit tusindaarige Bryg. Kl. henved 2 steg en enlig Lærke op i den stille, klare Luft og slog sin første Trille, og snart vækkede den Sangfuglekoret. Naar Solen steg op i Øst, var man omtrent færdig med Engen, kun Grøftekanterne var tilbage, og i den tidlige Formiddagstime kørte det ene Læs Slætkarle efter det andet syngende ind i Byen. Efter endt Maaltid lagde man sig paa Sengen med Klæderne paa; thi Manden, Drengene og Pigerne maatte besørge alt det øvrige Arbejde. Kl. 2 blev der kaldt, Leerne maatte „hares“, et Maaltid nydes, og saa drog man atter afsted. Byens Karle slog

sig sammen, slog én Nat her, en anden dér; thi til Høslætten krævedes øvede Folk, og de gamle Marskbønder var vanskelige at tilfredsstille. Under Arbejdet kom de gerne ud paa Engen, gik bagefter og sparkede Skaaret til Side for at se, om Leen var kommen helt ud, og om Bunden var kommen nær nok. Det hed sig gerne: „Engen maa være slaaet saa „snært“, at man kan drive en Lus henad den“. Slaaningen varede gerne i 14 Dage; i den Tid kom Slætkarlene i Regelen ikke af Klæderne. Arbejdet, der helst skulde foregaa, mens Duggen var i Græsset, var saa anstrengende, at naar Slætkarlen kom i Ro, blev han greben af en Slags krampagtige Stød, der altid gik i samme Retning som Leen, fra højre til venstre. Hos nogle gik det saa vidt, at de havde ondt ved at føre Skeen til Munden, men kunde kaste Maden over den venstre Skulder.

Naar Engen var slaaet, blev det Mandens, Pigernes og Drengenes Sag at faa den revet. Høet blev tømnet sammen med Hestene i Stakke paa et halvt Læs. Tømmen bestod af et tykt Bræt eller en tynd Planke paa 5—6 Alens Længde, hvortil var fæstet et Par lange svære Tov, et ved hver Ende, der samledes i en Bøjle ved Hammelen, hvorfra tillige gik et tyndere Reb, Svøbreb, midt over Høet og ned om Brættet for at holde Høet sammen. At køre i susende Galop, med den tomme Tømmefjæl besat med leende og sladrende Piger, hørte med til en af de største Fornøjelser, den travle Høbjærgning frembød.

Efter Rivningen begyndte saa Hjemkørslen fra Morgen tidlig til Aften silde uden nogen Middagshvile. Kunde man faa det sidste Læs læsset Kl. 11 Aften, saa svøbte man sig ind i et Hestedækken og sov et Par Timer; men naar Sol stod op, maatte Læsset være

i Porten. Det gav strengt Arbejde og liden Hvile, men god Kost. Arbejdet gik med Sang og Latter og Spøg den lange Sommerdag og den lyse Sommernat; derfor længtes især Ungdommen efter Høslætten som Aarets skønneste Tid.

Det var et stolt Syn at se ud over de vidtstrakte Enge, naar der stod Høstak ved Høstak; men var Høet kørt hjem, kom det røde Kvæg i Stedet. Blæste det saa op til Storm af Sydvest, da var Marskboen paa Færde. Barbenet, med et Reb over Skulderen og en Springstage i Haanden, maatte han ud i Engene for at drive Kreaturerne hjem. Her var aldrig Tale om mit og dit: Engene maatte ryddes, først de, der grænsede mod Syd til Aaen, sidst de nordlige omkring „Bjærget“, en Sandknude, der ligger i Nordsiden af Engene.

„Bjærget“ ligger dér som et Tilflugtssted, hvortil mange har reddet sig, naar Vandet kom for tidligt paa dem, saa de ikke kunde naa hjem. Her boede indtil for næppe femti Aar siden en Mand, som hed Anders Sørensen, almindelig kaldet Anders Termansen eller „æ Bjærremand“. Han kunde til sine Tider være vanskelig at omgaaes; men i ondt Vejr var han Omhyggeligheden selv. I ham fandtes et varmt og blødt Hjerte under en haard Skal. Nedskriveren af disse Linier har staaet ved denne Mands Dødsleje og kan vidne, at en saadan Tro og barnlig Gudhengivenhed er næppe funden i Israel. Mangen én har tyet til Anders Termansens gæstfri Hus og fundet et varmt Hjerte og en aaben Haand; men at byde ham Vederlag optog han som en Fornærmelse: ingen, der kendte ham, vovede at byde ham det. Hos ham kunde man faa Besked om alt; med sit skarpe Blik fulgte han alt, hvad der foregik. Han døde ved Juletid 1859.

Det var i Aaret 1860 ved Bartolomæustid [24. Avgust], at Vesterhavet rejste sig i hele sin Vælde. Folk maatte afsted, nogle til Hest, andre til Fods. Ankommen til de sydlige Enge begyndte Vandet at vælte ind over Engene, Bølge paa Bølge. Den ene Fenne blev ryddet efter den anden af dem, der var til Fods; men de, der var til Hest, fulgte efter Kvæget. Snart dannede hele Engen et eneste Hav. Springstagerne maatte bruges for at sætte over de brede, vandfyldte Grøfter. Gennemvaad til Skindet ænsede man kun det ene: at redde Kvæget. Mørket begyndte allerede at falde paa, førend man naaede op paa det tørre. Ud paa Aftenen blev det klart, at 15 Mennesker savnedes; men man satte vel sin Fortrøstning til, at de kunde være i Behold paa „Bjærget“. Foreløbig var der intet at gøre. Vandet gik tæt ind til Byen, og Bælgmørke, kun afbrudt af skarpe Lyn, rugede over Vandene. Først over Midnat kunde man vente Maanen; inden den kom, var der intet at udrette. De unge Karle skiftede Tøj og gik til Sengs for at nyde en kort Hvile, mens de ældre fodrede Hestene. Kl. 2 blev der purret ud, de kraftigste Heste blev trukne frem og bemandede med et udvalgt Mandskab: det gjaldt om at naa „Bjærget“ for at faa Vished om de savnede. Henved 30 Ryttere naaede ud til Vandet, saa vendte nogle tilbage, andre fulgte et lille Stykke med, saa vendte de om; kun 14 Ryttere naaede „Bjærget“. Her fandtes 8, medens de 7 savnedes. I Galop gik det over Bakkekammen. Herfra saa man 6 Mand komme Side om Side, vadende i Vand til midt paa Brystet, skydende Springstagerne foran sig til Støtte mod Bølgeslaget. Nedenfor Bakke- draget løb et bredt Vandløb med strid Strøm. Nogle af Rytterne stod nu af Hestene og vadede ud til Strøm-

men, hvor de kastede Reb over til de 6, som de paa denne Maade slæbte gennem Vandet. De 6 var om Aftenen blevne overraskede af Vandet, og da de ikke kunde naa Land, var de tyet til „Løvehøj“ ude paa „Ovret“, hvor de i en Timestid maatte staa i Vand til Knæerne, støttende sig til Springstagerne. Derpaa begyndte Vandet at falde, og de maatte nu vandre frem og tilbage for nogenlunde at holde Varmen. Snart var de bænkedes hos Anders Termansens Enke ved varmt Øl og Smørrebrød; men Klæderne maatte de tørre paa Kroppen. Endnu savnedes 1 Mand. 5 Ryttere drog nu ud til Havet, hvor de endelig traf den savnede i god Behold. Han havde ligeledes søgt Tilflugt paa et højt Sted paa „Ovret“. De 5 Ryttere naaede Land Kl. 4 om Eftermiddagen; da havde de siddet paa Hesteryggen det meste af 14 Timer. Om trent 90 Faar og 15 Stykker Kvæg var blevne Havets Bytte; men intet Menneskeliv gik tabt.

Ved Siden af Prædikestolen i Vilslev Kirke findes i Panelet et Mærke 2 $\frac{1}{2}$ Alen over Gulvet med Aars-tallet 1634, som viser, hvor højt Vandet i denne store Vandflod steg; det var Natten mellem den 11. og 12. Oktober.

I Syvtierne af det 18. Aarhundrede blev Mads Jespersen overrasket af Vandet i Præstens Storfenne, saa han maatte klamre sig fast til en Ledstolpe. Præstens Avlskarl, der var til Hest, kom til, og Mads bad ham hjælpe sig. Det vilde Karlen ikke; men da han absolut skulde gennem Leddet, greb Mads Jespersen fat i Hestens Hale, vikled sine Hænder ind i Haarene og blev paa denne Maade slæbt gennem Vandet op til „Bjærget“. Han var mere død end levende, da han kom i Land. Paa Grund af det kolde Bad, Angst og

Anstrengelse og det salte Vand, han havde slugt, faldt han i en langvarig Sygdom, hvori han mistede sin Hørelse. Han forblev stokdøv til sin Død, som først indtraf en firti Aar senere; han døde 1818. Hans Hustru Kirsten troede ikke at skulle se ham levende mere, og hun gik til Præsten for at klage sin Nød; men hun fik det Svar: „Hendes Mand kommer nok; men det er værre med mine Stude, som er blevne i Rørskifte“. Kirstens Død indtraf et Par Dage efter hendes Mands, de blev jordede samme Dag og kom i én Grav.

I 1825 havde man atter en af de store Stormfloder, der gik ind i flere Huse og bortskyllede en Gaard, der laa vest for Præstegaarden. Tømmeret samlede man op nordøst for Byen. Gaarden blev ikke genopbygget, men Jorderne blev udstykkede og bortsolgte.

Paa den østre Gavl i en af Præstegaardens Ladebygninger findes en indmuret Stentavle med følgende Indskrift:

DC X C O!

Jeg blef paa Jorden i en Hast
 lagt need og sønderreven,
 wed denne Hværvelvind kuldkast,
 Gud til mig hafde dreven.
 Men Gud, som kastede mig om,
 har givet Hæld og Lykke:
 jeg opbyggt staar for Verdens Dom
 mod mangens spodske Tykke.
 Jeg staar her, mens Gud hand vil;
 du! som kand det fortryde,
 beed trolig Gud, see selv og til,
 du ej mit Fald skal nyde.

D. 30. April 1725.

DC X C O!

I 1882 nedbrændte atter et Stykke af Præstegaardens Ladebygninger i Nærheden af Indkørselsporten. Af-døde Pastor Sørensen fortalte da følgende: „Da Laden forrige Gang blæste ned (1725), havde Avlskarlen om Morgen for én eller anden Forseelse gennempryglet Drengen; men det samme var skét i 1882, da havde Morten Avlskarl ogsaa om Morgen revset Drengen“, — hvoraf Pastor Sørensen sluttede, at det kunde se ud til at være en farlig Sag at prygle Drengen i Præstegaarden. —

I 1839 i Februar brød en vældig Storm løs. Det havde været en haard Vinter i Forvejen. Stormen rejste sig og brød Isen i sønder og kastede den ind over Marker og Enge i store Flager, saa store som smaa Huse. En Mand har fortalt, at naar han gik 20 Skridt fra sin Lade, kunde han ikke se den for Is. Isfloden mindedes længe af de dalevende; thi Isen laa til langt ud paa Foraaret, førend den smeltede, og man havde Vanskelighed ved at behandle Jorden.

I Januar 1852 gik Vandet ind i henved 20 Huse og Gaarde. Flere Steder gik det ind ad Vinduerne, og et Sted endog op paa Loftet. Vel gik der ingen Kreaturer tabt; men meget Foder og Bohave blev ødelagt. I de nærmeste Aar derefter blev en Del af Gaardene og Husene ombyggede, og Grunden blev opfyldt, saa nu er der ikke ret mange Steder, hvor en lignende Stormflod kan trænge ind. Men det gik ud over de gamle Sandbjerge, der ligger øst for Byen¹; thi her blev den meste Fyldjord tagen. Mærkeligt er det, at denne Stormflod kastede en stor Mængde Ferskvandsfisk, især Skaller, ind over Marker og Enge. De laa i Tusindvis, da Vandet var gaaet bort.

¹ omtalte af J. Brüel i „Fra Ribe Amt 1903“, Side 81.

I Aarene 1865 og 1882 led Vilslev Bys Jorder meget af Oversvømmelser. Begge Gange indtraf Stormfloden i Maj Maaned og ødelagde den nys saaede Vaarsæd. Kløveren i Engene gik bort og kom først igen efter flere Aars Forløb. Det er en meget større Ulykke, at Vandet gaar over Marker og Enge, naar Jorden er indtørret, end naar den i Forvejen er mættet med Vand. Siden de store Vandingskanaler er bleven anlagte, beskytter de mod mindre Stormfloder.

En Levning fra Fællesskabets Tid kan man vel ogsaa nok finde deri, at næppe var Høsten til Ende, førend Kvæget blev sluppet løs og kunde gaa, hvorhen det vilde. Først da Mergling med Rodfrugtdyrkning vandt Indgang, maatte den Rest af Fællesskabet vige, der hæmmede alt Fremskridt. En farlig Følge af Løsgang og Fællesdrift viste sig ogsaa deri, at Byens Faar i Femtierne blev smittede af Fnat og i flere Aar var stillede under Dyr lægetilsyn, til stor Skade for Faareavlen. Sygdommen var vanskelig at bekæmpe, da man nødig vilde opgive Fællesskabet. Først da de enkelte Besætninger blev udsondrede for sig, fik man Bugt med Sygdommen. — Naar Faarene om Efteraaret gik i Engene, fulgte Kragerne dem. Faldt et Faar i en Grøft, havde det vanskeligt ved at komme op, idet Vandet tyngede i den lange Uld. Kragerne var da til Rede og huggede Øjnene ud paa Dyret, der saa var Dødens visse Bytte og for Kragerne et lækkert Maaltid. Men Faarehyrden fik Utak.

Ude paa „Bjærget“ (ogsaa kaldet „Herredsbjærg“) skal der efter Sagnet have ligget en Borg, der har staaet i Forbindelse med Kærgaard ved en underjordisk Løngang. „Herredsbjærg“ hørte til de mange Bavnehøje, der fandtes paa Vestkysten.

Da Vilslev ligger lige ved den gamle Toldgrænse, der indtil 1850 var trukken mellem Nørre- og Sønderjylland, har den naturligvis ogsaa sin Smuglerhistorie. I Vilslev Spange var der Toldsted, hvor der boede en Toldkontrollør med sine Toldkarle, der alle var beredne. Den sidste Toldkontrollør var en d'Origny. De færdedes langs med Grænsen, bevæbnede med en Pistol og en lang Ryttersabel. Toldkarlene havde ingen Uniform. Desuagtet dreves Smugleriet efter en stor Maalestok. Det var især Brændevin og Manufakturvarer, der var Genstand for Smugleriet. Der boede en hel Stab af Smuglere i Vilslev, og de tjente gode Penge. Betalingen for at bringe et 20 Kanders Anker til Darum eller Kikkenborg var 2 Mark lybsk (omtr. 2 Kr. 12 $\frac{1}{2}$ Ø.), som dengang ansaas for en god Fortjeneste; men der tjentes undertiden indtil det dobbelte. Smugleriet foregik paa Strækningen fra Jested Mølle til lidt vest for Vilslev Spange.

I Vilslev Spange paa den søndre Side af Kongeaaen, hvor der endnu er privilegeret Kro og Købmandshandel, havde man et Brænderi, hvis Brændevin saa at sige altsammen blev smuglet over til Vilslev. En gammel Smugler har fortalt, at han tit har vadet gennem Aaen 3 à 4 Gange hver Nat og ofte maattet bryde Isen. Smugleriet blev af Befolkningen ansét for ganske tilladeligt. Det gjaldt om at narre Toldvæsenet, derfor havde Smuglerne Tilhold i ethvert Hus, de kom; at holde med Toldvæsenet ansaas for en Forbrydelse, som ingen ærekær Mand eller Kvinde vovede at gøre sig skyldig i. Opfindsomheden var stor. Her skal meddeles et lille Træk, som er meget karakteristisk; Smugleren har selv fortalt det. Niels Maler var Brænderikarl i Vilslev Spange og Smugler tillige. Saa skulde

der være Gilde ovre i Vilslev, og Niels skulde have et Anker Brændevin derover. Det vidste Toldkarlene, der boede i Stedet ved Siden af. De lovede ham, at i Dag skulde de nok fange ham, og fra Kontrollørens Have, der gik ned mod Aaen, holdt de Udkig med ham. Saa kom Niels dragende med et stort Anker, og i fuldt Løb satte han over Gangbroen over Aaen; men Toldkarlene var i Hælene paa ham og fangede ham ude paa Præstens „Holme“. „Naa god Karl! nu har vi dig!“ Niels slængte Ankeret paa Jorden og saa' paa dem med et fiffigt Grin, idet han sagde: „Jeg har da vel Lov til at bære et tomt Anker over til min Moder; hun er i Færd med at brygge i Dag“. Toldkarlene blev nødte til at lade ham gaa med det tomme Anker. En Timestid senere var han der igen med et tomt Anker; da blev han først indhentet ovre paa Kirkegaarden. Men nu skyndte han sig hjem og fik fat i det fyldte Anker, og denne Gang naaede han ind i Byen; saa var Brændevinen i Behold. Blev Smugleren tagen, tog man Varerne fra ham, og dermed var Sagen i Regelen sluttet; men det skete ikke sjældent, at der blev øvet Vold mod Toldvæsenet, og saa vankede der Straf. Saaledes blev Niels Maler truffen i Kragelund Eng med et Anker ved højlys Dag. Da han ikke kunde redde sig, kastede han Ankeret i en Grøft, løb saa hen og satte sig skrævs over Kragelund Dige. Da Toldkarlen ikke kunde finde Ankeret, blev han ærgerlig, gav sig i Mundhuggeri med Niels, og det kom til Slagsmaal. Smugleren fik vel nok de fleste Prygl; men straffet blev han alligevel, og det hjalp ikke, at han for Retten stillede sig an, som han var fjollet.

Niels Maler fortalte: „To Gange har jeg og Povl Skomager faaet Vand- og Brødsstraf. Den første Gang,

vi mødte for at afsone den, havde Povl Skomager taget et Par store Støvler paa, og dem havde han fyldt med Flæsk og stegt Fisk samt adskillige „Lærker“, nogle smaa flade Flasker, der rummede fra $\frac{1}{2}$ til 1 Pægl. Men da vi kom ind paa Raadhuset, trak man Støvlerne af Povl, og saa kom hele Herligheden for Dagen. Denne Gang havde vi nær kreperet. Da vi saa næste Gang skulde derud, havde Povl lavet et Par Klodser med tykke Bunde, som han havde udhulet og fyldt med Flæsk og en tynd Snor. Saa havde vi gjort Aftale med en Kone, at hun hver Nat skulde møde udenfor Arresten med en Flaske Brændevin; men Arrestforvareren kunde ikke begribe, hvorledes det kunde hænge sammen, thi naar han kom ind til os om Morgenens, var vi snydefulde“.

Som lille Barn oplevede jeg et Træk, der har fæstet sig uudsletteligt i Hukommelsen. En Nat blev der kaldt paa min Fader: „Skynd dig at lukke din nørre Port op, Toldvæsenet er i Hælene paa os“. Det var Manufakturvarer. Min Fader sprang op af Sengen, og der blev Uro i Huset. Porten blev lukket op, Varerne kom ind, og Toldvæsenet fik en lang Næse; men jeg var bleven bange og græd, saa min Moder maatte op og hen til Sengen for at stille mig tilfreds.

Det var ikke altid, at Smugleriet løb heldigt af; men Smuglerne var saa snilde, at det som oftest kun var Smaating, der faldt i Toldvæsenets Hænder. Hvad Toldvæsenet tog og beslaglagde, blev delt i tre Dele, hvoraf den ene tilfaldt Toldkassen, den anden Toldkontrolløren og den tredie Toldkarlene, der havde beslaglagt Varerne. Det hørte til Sjældenhederne, at et større Parti Varer blev taget af Toldvæsenet; dog skete det en Gang ved Gredstedbro. Toldkarlen Peder Juncker

fortalte selv følgende: „Det var en lys, dog ikke maa-nelys, Nat, at jeg og Linche havde stillet os paa Vagt ved Gredstedbro Have, hvor vi havde Udsyn over Aaen, Broen og Landevejen dér syd for. Hen ved Midnats-tid kom en Mand, bærende et Anker, gik over Broen og forsvandt. Jeg anede, at et større Smugleri var planlagt, og lod Manden passere, idet jeg antog, at han skulde prøve, om Toldvæsenet var paa Færde. En halv Time senere kom der atter en Mand med et Anker og noget efter en tredie; men saa kom der ikke flere, og henimod Dagningen listede vi os bort. Jeg var sikker paa, at næste Nat skulde Smugleriet gaa for sig. Ad en Omvej sneg jeg mig næste Aften til min forrige Plads, og nu gentog Spillet sig fra den foregaaende Nat: først kom der en Mand med et Anker, saa en anden, og endelig en tredie. Men lidt efter, at det sidste Anker var kommen, kom en Vogn, atter én med noget Mellemrum, og saaledes blev det ved Natten igennem. De forsvandt alle ved Kroman-dens Lade. Da der var kommen 12 Vogne, forlod jeg min Plads, og i Mørket listede jeg mig bag om Laden. Da jeg var godt huskendt, lykkedes det mig at komme ubemærket ind i Laden, hvor jeg stillede mig bag den oplukkede Port. Udenfor stod et Par Mænd og førte en dæmpet Samtale, og jeg hørte den ene sige: „Nu har vi kun én Vogn tilbage, og den maa snart være her, saa kan Toldvæsenet have en god Dag“. Vognen kom og blev aflæsset; men da man vilde lukke Porten, sprang jeg frem og raabte: „Kon-fiskeret i Kongens og Lovens Navn!“ Der fandtes en Del Brændevin, men det meste var Hamborger Alenvarer“.

I Sammenhæng hermed skal meddeles, hvad jeg har hørt den gamle Lund i Foldingbro fortælle:

„Vi havde købt et større Parti Huder og Skind, hvorpaa der var Udførselstold. Det var allerede ankommen til Holsted, men saa havde Toldvæsenet i Foldingbro faaet opsnuset, at der skulde smugles over Kongeaaen. Huderne blev derfor liggende en længere Tid i Holsted i al Ro. Saa bestemte jeg mig til at give et af mine sædvanlige Aftenselskaber og indbød Honoratiores fra Omegnen, deriblandt det talrige Toldpersonale paa Stedet. Toldkarlene skulde saa passe Bommen; men jeg havde givet mine Karle Ordre til, at de skulde se at lokke Toldkarlene over i Borgestuen, ikke spare paa de vaade Varer, men se at drikke dem under Bordet. Oppe i den store Sal dampede Punchebollen, og mens det ene Glas tømtes efter det andet, blev Huderne bragt bag ind i Laden. Gildet endte langt ud paa Natten, og Gæsterne var tagne hjem, adskillige var bleven fulgte hjem. En af Toldkarlene, som ikke var drukken rigtig under Bordet ved den vel højrøstede Samtale, vi førte, kom styrtende ud i bart Undertøj og begyndte at gøre Kvalm; men det blev betydet ham, at han helst maatte gaa sin Vej, hvis han vilde have sit Skind i Behold. I Laden havde Toldvæsenet intet at gøre; men nu vidste det, hvor Huderne var, og nu maatte der passes paa. En Aften, da Mørket faldt paa, havde jeg Mandskab til Rede til at bringe Huderne over Aaen over i min Svogers, Dyrlæge Petersens Lade syd for Aaen. Et Par letbenede Karle lod jeg tage en tør Hud, som de, slæbende efter sig i fuldt Løb, satte forbi Toldstedet med, men forsvandt paa *denne* Side Broen i de tilstødende Enge. Nu kom hele Toldvæsenet paa Benene og satte efter dem; og medens de forgæves ledte efter Synderne, lod jeg danne en Kæde fra min Lade over Aaen til min

Svogers Lade, hvor Huderne snart var i god Behold, og hvorfra vi siden ved Lejlighed kunde føre dem videre“.

Slige Indbydelser var Toldvæsenet i det hele ikke ukendt med, men vidste godt, hvorfor det blev indbudet. Da et saadant blandet Selskab af Toldkarle og Smuglere en Nat brød op, spurgte en af Toldkarlene: „Har I nu faaet jeres Sager i Behold?“

Vilslev hørte i sin Tid under Hunderup Birk paa den Tid, da Herremanden paa Kærgaard havde Birkeret. Den sidste Birkedommer boede i Vilslev; men Tingstedet var i Hunderup. Indtil hen i Midten af det 19. Aarhundredes sidste Halvdel stod endnu det gamle Tinghus, bygget af Munkesten, hvor det naturligvis spøjede forskrækkeligt. Den stedlige Myndighed var Sognefogeden; men ved Siden af denne fandtes en „Stodderkonge“, en Slags kommunal Embedsmand, der særlig skulde vaage over, at ingen Tiggere fra fremmede Sogne trængte ind i Kommunen. Ligeledes skulde han holde Øje med „Bosserne“, som dengang var meget talrige. — Endelig har Vilslev med kortere Afbrydelser haft sin Natvægter fra gammel Tid. Hans Gerning: at vogte Byen for Tyve var naturligvis vanskelig; men i Ildebrandstilfælde var han slet ikke saa overflødig paa Grund af den tætte Bebyggelse. I Tordenvejr skulde han vække Beboerne, og ligeledes kaldte han paa Folk, naar de ved en eller anden Lejlighed skulde op om Natten. Indhyllet i sin lange Kappe med Kabudsen ned om Ørerne og Morgenstjernen i Haanden vandrede han fra Hus til Hus og sang Vægterversene. — Vægteren blev afskaffet midt i Syvtierne.

I mange Aar var Jens Balsen Vægter, efter at han i en Aarække havde fungeret som Markmand og Faarehyrde. Men Jens var ogsaa Byens Dyr læge. Aldrig nogen Sinde tog han Betaling for sin Dyr lægehjælp. Han var dristig og tillidsfuld indtil Frækhed, og det gav ham en Sikkerhed, der for det meste førte til et heldigt Resultat. Engang var Dyr lægen i Ribe kaldet til en Ko, der ikke kunde føde Kalven. Han brugte Kniven, og der kom Tarme til Syne. Dyr lægen paa-stod, at det var Koens Tarme, og vilde ikke have mere med den at gøre: den skulde slagtes, og saa tog han bort. Men Jens bandede paa, at det var Kalvens Tarme, og Koen kunde han redde; og det gjorde han ogsaa. Jens var meget overtroisk og havde mange Syner; om Natten færdedes han mellem Ligskarer. Han var saa heldig at være „synsk“, men han var ogsaa kommen til Verden paa en højhellig Juleaften. Derfor kunde han se og undgaa at komme ind i Ligs karen. Vel var der ingen Fare forbunden dermed; men det var heldigere at staa som Tilskuere ved Siden af Vejen. Det gjaldt om at holde sin Mund; thi at tiltale den tavse Skare kunde faa ubehagelige Følger. Men Jens havde ogsaa andre Syner. Der var nu „Forbrand“. Mærkeligt nok fik man først *efter* Ildebranden at vide, at han havde set Bygninger i Forbrand; men Jens havde Forpligtelser til at tie. Saa brændte der Lys, snart hist og snart her, hvor der vilde ske en Ulykke; heller ikke dette fik nogen at vide før bagefter. Jens Balsen var ingen Løgner eller Bedrager, nej han troede paa sine Syner, han levede i dem. Særlig var der levende, naar han om Natten færdedes i Nærheden af Kirkegaarden. Her skulde man passe paa; thi Genfærd var farligere end Forvarsler. Saa skete det en Gang,

at et Lig blev kastet op fra Havet. Det blev jordet i det nordøstlige Hjørne af Kirkegaarden; men den døde fandt ikke Ro i Graven, der hørtes Skrig og Klage. Sagen maatte undersøges; her kunde jo foreligge en uopklaret Forbrydelse. Og ganske rigtigt: Jens saa' en hvid og en sort Skikkelse ved Graven; det gav Anledning til megen Omtale. Det mest gaadefulde var dog Jested-Ilden. Mange havde set den gruelige Ild, paa Størrelse som et almindeligt Hus, farende hen over Jested Mark; den kom ude fra Engene og forsvandt omme mellem Jested Bjerge. Gætningerne var mange. Den „sandsynligste“ var dog, at der forelaa en Vilkaarlighed fra Landmaalerens Side ved Udskiftningen; thi vist er det, at i Smalkær har mange hørt Raslen af en Landmaalerkæde, naar de færdedes der i mørke Nætter. Dette at forvanske Skellet har altid hørt til de store Folkesynder, der maatte sones, før den afdøde kunde finde Ro i Graven. Furen maatte pløjes tilbage. Man vil i Sønderjylland have hørt Spøgelset raabe:

„Setkær ligger til Spandet, det véd I vel!
pløj femten Furer tilbage, gør en ret Skel!“

Helt galt var det ude ved Byskellet mellem Vilslev og Gredsted-Mark, hvor der laa en meget stor Sten, der rimeligvis er bleven flyttet i bedragerisk Hensigt. Ogsaa paa Skidenvang var det galt. I vore Bedsteforældres og Oldeforældres Tid kunde man aldrig holde Hestene i Tøjr om Natten, og Drengen vil i den sildige Aftenstund have hørt et forfærdeligt Rumlen som af en Mængde Vogne. Da man saa begyndte at bygge Jernbaner her i Landet, mente man, at Gaa-den vilde blive løst; men Skidenvang henligger den

Dag i Dag i den samme idylliske Ro som i vore Bedste-
forældres Dage.

I Valdemar Sejrs Jordebog omtales 2 Møller: Vils-
lev og Jested („Estath“), hvoraaf den sidste endnu
bestaar. Vilslev Mølle eller Rødemølle er nedlagt og
nedbrudt; hvornaar, vides ikke, men Rester af Pæle-
værket findes endnu, og Fiskerne faar undertiden deres
Garn ødelagte paa dem. Strømmen kaldes endnu Røde-
møllestrømmen („æ Rødmølstrøm“). Den saakaldte
„Møllevej“, der førte til Møllen, er i de senere Aar
bleven nedlagt og bortsolgt.

I forrige Tider har Kongeaaen været meget fiskerig,
men den Rigdom er betydelig aftagen. Der fangedes
en Mængde Ørreder i de saakaldte „Skydegarn“, som
blev udsatte om Aftenen og trukne om Morgen.
Ørredernes Vægt varierede fra 6 til 16 Pund; men der
fangedes ogsaa Ørreder, der vejede over 20 Pund.
Prisen var fra 1 Mark til 24 Skilling Pundet, ligesom
de blev trukne op af Vandet. De blev solgte til smaa
Røgerier i Ribe. Fangsten var rigest i mørke, slud-
fulde Nætter; men ikke sjældent maatte Fiskerne holde
Vagt ved Garnene, at de ikke skulde blive trukne af
Fisketyve, der sejlede langs ad Aaen og borttog Fang-
sten. I Efteraaret fangedes der en Mængde Aal i de
saakaldte Aalehammer eller Aaleruser ude i Engene
nær ved Havet, og i Aamundingen fangedes ligeledes
i Efteraaret en Del Snæbeler i Vod, ligesom der Aaret
igennem fangedes en Del Gedder og Skaller ved Vod-
dragning i hele Kongeaaens Udstrækning. Men særlig
fangedes i Havet en Mængde Flynder eller „Skuld“,
en lille Fladfisk. I Aamundingen fangedes de ved at
træde dem med Fødderne. Naar man traadte paa dem,
rørte de sig, og man tog dem da med Hænderne; men

almindeligst var det at gaa til Havs paa Ebben indtil henimod en Mil fra Land. Naar saa Floden kom, kom Fisken med, og saa fangede man den i et saakaldt „Faghus“, et trekantet Garn, udspilet mellem to Stokke. Fangsten blev ved Hjælp af en Naal trukken paa en Snøre og svøbt fra Skulderen under Armen, saa det dannede et helt Panser paa Fiskeren. Baade Mænd og Kvinder drev denne Forretning.

Jagten var ogsaa ret betydelig, især Andejagten om Efteraaret, naar Ænderne i Tusmørket trak ind imod Land. Men det var en kold Fornøjelse, thi Jægeren maatte indtage sit Sæde paa en Tangbunke eller paa sin Jagttaske paa de oversvømmede Engstrækninger i Nærheden af Vandet. Det er kun i Tusmørket, at Andetrækket foregaar. Ogsaa Vildgæssene søgte ind paa Engene, men de var vanskelige at komme paa Skud. Man brugte at drive et Kreatur foran sig for at komme dem nær. Bekkasiner og Brushøns fandtes der mange af i Sivene langs Aabredde, og om Efteraaret kom Spoverne. Hare- og Hønsejagt dreves dengang hele Aaret rundt. Imidlertid var det overhovedet kun faa udvalgte, der drev Jagt; men det var Folk, der havde en sikker Haand og et øvet Øje. Om Vinteren dreves der paa Sneen en hensynsløs Jagt efter Agerhøns ved at sætte Snører for dem eller udstille løse Boghvedeknipper. Dér søgte Agerhønsene Nattely og Føde, og man fangede dem ved at kaste et Hestedækken over Boghvedeknippen.

Af gamle Folkeskikke var en Del bevarede. Den første, der fik optærsket, sendte Fluesmækken til sin Nabo; naar han var færdig, sendte han den videre. Saaledes kunde den vandre Byen rundt. Fluesmækken var et Stykke Læder, fæstet til en Pind, og saa var

der bundet et Stykke Flæskesvær derved til at smøre Plejlen med. Men at bringe Fluesmækken var en ikke helt ufarlig Sag; thi blev vedkommende fanget, blev han bagbunden, halvt eller helt afklædt, og maatte vandre hjem med Fluesmækken bunden om Halsen. Tærskningen skulde gerne være tilendebragt til Faste-lavn, ellers blev Fluerne for slemme.

En anden Skik, der var mindre uskyldig, var at sende Drengen i Byen efter en Møddingskraber eller en Tagsaks. Et saadant Redskab fandtes nemlig slet ikke. Han fik gerne en Sæk med til at bære den i; men det blev paalagt ham, at han ikke maatte se i Sækken. Sækken blev saa fyldt med Sten. Naar Stakkelen da kom hjem, blev der gjort Løjer med ham. Det skete dog ogsaa, at en Dreng spillede sin Rolle saa godt, at han sendte Sækken med hele dens Indhold i Brønden; saa kunde man fiske den op dér.

Skolevæsenet stod ikke synderlig højt i første Halvdel af det 19. Aarhundrede. Gamle Therkildsen var Degn baade i Vilslev og i Hunderup indtil 1847, da han døde i en meget høj Alder. Han var Kirkesanger og havde aldrig befattet sig med Skolegerning; men hans Søn Gotfred havde været Skoleholder i mange Aar og afgik paa Grund af Alder et Par Aar, førend Faderen døde. Mærkeligt er det, at der i Tyverne bestod en Friskole i Vilslev, maaske nok som en Protest mod den „indbyrdes Undervisning“; den lededes først af en Mand ved Navn Knud Simonsen, siden af en Gardemejer. Friskolen holdtes i den gamle Almueskole; den laa paa Gadejord, som senere blev inddraget til den nærmest liggende Gaard. Paa denne Tid

var den nuværende Almueskole bleven bygget ved Enden af den gamle Degnebolig. I 1843 blev Seminarist Jørgen Fog konstitueret som Lærer ved Vilslev Skole. Han var en af Ludv. Chr. Müllers Elever fra Snedsted Seminarium og stærkt paavirket af denne; mange af hans Skolebørn satte ham højt og bevarede ham i et kærligt Minde. Fra Vilslev kom han til Egholt i Lejrskov Sogn og derfra til Ankelbo i Grene Sogn; her døde han som pensioneret Lærer i 1883¹. Da gamle Therkildsen var død, fik Fog *ikke* hans Embede; men nu blev Lærer- og Kirkesangerembedet forenet, og Hans Jørgensen fra Lem ved Ringkøbing fik Embedet og beholdt det i 26 Aar, indtil han i 1873 fik sin Afsked med Pension.

I Vilslev Skole var den „indbyrdes Undervisning“ bleven indført af Provst Næblerød, og den bibeholdtes til Dels, navnlig hvad Bihjælpere angaar, ogsaa efter at Jørgensen havde overtaget Skolen. Hen under Bjækelaget løb en 3—4 Tommer bred brunmalet Liste, hvorpaa Numrene fra 1 til 60 var opførte med hvide Tal, og lod kun en Krog tilbage i det nordøstlige Hjørne ved Døren, der i sin Tid blev brugt som Skammekrog. Synderen maatte her afsone sin Forseelse med at holde en Stok i opløftet Arm mod Loftet. Ellers afgjordes de fleste Forseelser med Tampen, et dengang i Skolen uundværligt Apparat. Der undervistes i Religion efter Pontoppidans Forklaring, senere efter Balles Lærebog, Thonboes, senere Birchs Bibelhistorie og — mærkeligt nok — P. A. Fengers Oversættelse af Luthers Katekismus, som Fog formodentlig har faaet indført. Religions-timen var den første; saa kom Regning indtil Middag. Om Eftermiddagen Indenadslæsning og Skønskrivning.

¹ Om ham se „Højskolebladet“ 1884 Nr. 26 og 29.

Religionsundervisningen bestod kun i Lektielæsning og Opræmsning, — indtil Fog kom. Han begyndte med en Morgensalme og katekiserede over det læste, og han indførte Sproglære og Retskrivning; men der var hverken Tale om Geografi eller om Historie, hvortil der ogsaa manglede Hjælpemidler. Han sluttede Dagen med en Fædrelandssang, der paa den Tid var noget helt ukendt i Skolen. At den „indbyrdes Undervisning“ kunde holde sig i Vilslev en halv Menneskealder efter, at den var slaaet ned andre Steder, er ret betegnende for, hvor sent den aandelige Paavirkning dengang forplantede sig fra Kulturens Knudepunkter til en afsides liggende Egn i vort Fædreland.

Husfliden var ret betydelig i gamle Dage. I de lange Vinteraftener samledes Mænd og Kvinder i den rummelige Dagligstue om Tranlampen eller Tællelyset. Tranlampen, der kun brugtes i fattige Hjem, bestod af to trekantede Skaale af Jærnblik, der var ophængte under Loftet. I den øverste Skaal hældte man Tran, hvori blev lagt en Væge af Sivmarv eller Blaargarn; den nederste Skaal skulde opfange Spildet af Tran. Kvinderne satte sig omkring Bilæggerovnen og kartede eller spandt. Omkring ved Juletid var Ulden spunden, saa Resten af Vinteren blev anvendt til at spinde Hør og Blaar. Hørren blev købt hos Købmanden i Ribe, men man heglede den selv. Vævning var ikke almindelig. Karle og Drengene maatte undertiden hjælpe til med Kartningen, men ellers snoede de Halmsimer til Tækkereb: 50 Favne en Aften var Karls Arbejde. Svinehaar, Kohalehaar og Hestehaar blev omhyggeligt samlede sammen, og deraf blev spundet Reb paa Haandtén; dette Reb var meget stærkt og varigt og blev især anvendt til Faaretøjr. Naar Husstanden var samlet om

Aftenen, gik det løs med at fortælle „Æmter“ eller Eventyr. Det var imidlertid de færreste, som var fortrolige dermed, hvorimod der gik et Utal af Spøgelsehistorier. Af Eventyrfortællere skal nævnes gamle Bernt, rigtig en gammel Husflidsmand. Saa var der gamle Malle, en forhenværende Proprietær af fornem Herkomst; nu gik han paa Omgang i Sognet. Endelig var der gamle Per Kristian; de Eventyr, han fortalte, var ikke Folke-Eventyr, men selvdigtede, og han spillede selv Hovedrollen i dem. Folk sagde om ham, at han løj, men det gjorde han ikke, han *levede* i sine eventyrlige Hændelser, der for ham var en aandelig Livsnæring.

Det aandelige Livsrøre i Trediverne og Fyrrerne blev man i Vilslev kun grumme lidt berørt af. Rationalismen havde lagt sig som en kold Taage over Folkelivet. Kirkegangen var det smaat med undtagen paa de store Højtidsdage og paa de store Altergangsdage Foraar og Efteraar. Bordbønnen, der før havde været ret almindelig, var afskaffet. Mens det kirkelige Liv andet Steds gav sig kraftige Udslag, var her Dødvande. Dog fandtes en enkelt Familie, som var paavirket fra Kristiansfeld; men det var stille, tilbageholdne Mennesker, der holdt deres Andagt i det skjulte og skilte sig ud fra andre derved, at de skyede Dans, Kortspil, Drik og Banden. At bande var ret almindeligt baade hos Mænd og hos Kvinder, ligesom Drukkenskab var udbredt; men dog fandtes ved Midten af det 19. Aarhundrede ikke mindre end 7 Gaardmænd i Vilslev, der aldrig nød Spiritus. Det sædelige Liv i kønslig Henseende stod paa et meget højt Trin, hvilket er saa meget mere mærkeligt, som man i det daglige Liv kunde blive Vidne til megen tvetydig Tale; at der fandtes en enkelt utugtig og tyvagtig Kvinde, der tilbragte

sin meste Tid i Fængsel og Straffeanstalt, kan næppe skrives paa Byens Regning, saa meget mere som hun fra Barnsbøn af havde opholdt sig paa andre Egne. Men saa skéte det i Vinteren 1848—49 under den store Indkvartering, at en ældre skikkelig Pige blev forført; hun var Væverske og sad til Leje i en gammel Aftægtslejlighed. Stakkelen mistede sit Arbejde og blev saa afskyet, at hun kom til at lide Nød; saa haard en Folkedom overgik der hende.

At der fandtes megen Raahed, er en Selvfølge. Som ovenfor anført var Banden meget almindelig, ja baade Præst og Degn gjorde sig skyldige heri. Dog fandtes der et enkelt Gaardmandshjem, hvor man ikke taalte Banden; det skéte engang, at Manden fæstede en ung Karl, som han ikke kunde vænne af med at bande; saa jog han ham uden videre bort. Egentlige Drukkenbolte fandtes der vel en Del af; men hos de fleste blev „Bjørnen“ alligevel ikke større, end at vedkommende selv kunde trække den hjem. En Uskik har det altid været: at Mændene gik og drev i Byen, navnlig om Søndagen og Vinteraftener; derved blev Familielivet for en stor Del ødelagt. Opvartningen var ganske vist simpel og bestod i en Snaps, et Glas Øl og en Pibe Tobak. Flere drev fra Dør til Dør Dag ud og Dag ind for at faa Snapsen; og om man end ikke som Kristen Knude kunde indhente 22 om Dagen, saa var det alligevel et ret anseligt Antal, der kunde sættes til Livs. Indtil midt i Trediverne var det en Regel, at gifte Kvinder i Selskaber skulde have deres Kaffe-punch; men saa skete det, at der kom en ung Kone fra en anden Egn til Sognet, og hun satte sig saa bestemt imod denne i hendes Øjne grimme Skik, at den faldt bort af sig selv.

Politisk Røre var ukendt; dog taltes der i 1844 en Del om den store Fest paa Skamlingsbanke, ligesom man ogsaa dengang begyndte at holde Blade, 3 à 4 om „Ribe Stiftstidende“. Men da de gamle Soldater blev indkaldte i Marts 1848, gættede man paa, med hvem vi nu skulde have Krig; thi at vi skulde have Krig, kunde man forstaa. Nogle mente, at det var med Engelskmanden, andre mente, at det var med Russerne, og atter andre, at det var med Tyrkerne. At det var Slesvigholstenerne, der gjorde Oprør, tænkte ingen paa. Det dagedes imidlertid snart, med hvem Kampen skulde staa, men først hin „gale Torsdag“, da „Slaverne fra Rendsborg“ var brudt ud. Smedene fik travlt med at smede Lanser, gamle rustne Geværer kom frem, de gamle Veteraner fra Napoleonstiden fik travlt med at indøve det voksne Mandskab. Naar man var kommen hjem fra Markarbejdet, maatte Kvinder og Børn fodre Hestene, og saa gik det løs med Vaabenøvelser ude paa Langagre, til Mørket faldt paa. Først da Efterretningen kom om Slaget ved Slesvig, og Preusserne rykkede op i Sønderjylland, holdt Vaabenøvelserne op, og Vaabnene forsvandt. Kun Drengene vedblev at lege Soldater til længe efter, at Freden var sluttet.

I Aaret 1848 saas af Fjender kun to slesvigholstenske Dragoner, der fra Gredstedbro havde gjort en Udflugt til Vilslev; men da Trommen blev slaaet for at kalde Bymændene til Grandestævne, tog Pokker ved dem ad Gredstedbro til. Tidlig paa Efteraaret fik Byen en lille Indkvartering af vore frivillige, der skulde vogte Overgangene over Kongeaaen. Af militær Paaklædning havde de kun en reglementeret Felthue; men medens de laa her, fik de udleveret blaa Trøje med rød Krave. Af Vaaben havde de kun et gammelt Gevær med Bajonet.

Senere blev de afløste af 2. Forstærkningsbataillon, og denne af 1. do.; saa kom 2. Forstbat. tilbage, men blev afløst af 6. Liniebataillon, der bestod af Egnens Folk. Det var en urolig Vinter med den megen Indkvartering, men det gav en underlig Tomhed, da 6. Bataillon henimod Foraaret trak ind mod Kolding, og Krigen igen begyndte. I flere Aar efter Krigen brevvekslede mange af Soldaterne med deres Værter. — Vilslev fik heller ingen Indkvartering i 1849. Der var bestilt Kvartér til en saksisk Bataillon, og den var ogsaa paa Vej indimod Byen; men saa gjorde den pludselig omkring i Ilmarch og forsvandt hinsides Kongeaaen: Vagtmester Kloppenborg havde vist sig paa Bakkerne ved Sneumbro, hed det sig, med 5 Mand og en Trompeter. Vilslev, der ingen anden Overgang havde over Aaen end et Vadested gennem denne, var et farligt Sted for en fjendtlig Afdeling, hvis Stilling let kunde blive skæbnesvanger. Samme Aften i Tusmørket vil nogle have sét 2 danske Dragoner komme gaaende nord fra ind i Byen med den lange Ryttersabel slæbende bagefter sig.

Det var en Middagsstund i Maj Maaned 1849; den voksne Befolkning sov sin Middagssøvn, men Drengene legede. Da saa' de en Trop kurhessiske Husarer paa henved en halv Snes Mand komme jagende i fuldt Firspring nordfra ind i Byen. De spurgte efter „der Bauervogt“. Drengene kaldte paa den gamle Sognefoged Peder Schade, der var det tyske Sprog mægtig. Han kom til, og mens han forhandlede med Husarerne, trak en af dem en Pibe op af Lommen og pegede paa nogle Halmstraa, der laa paa Vejen. Blandt Drengene var der en slem Dreng, der godt forstod, hvad Husaren vilde have; men han sprang op paa et Dige,

brød en Gren af et Hyldetræ og rakte Husaren denne. Husaren greb den og gav Drengen et Slag paa Øret med den; men i samme Øjeblik susede Stene og Jord om Ørerne paa Husarerne, og før man vidste noget af det, satte de Sporerne i Hestenes Sider og forsvandt i Firspring gennem Byen. Dér stod den gamle Sognefoged aldeles forbavset mellem Drengene. Men saa sagde han: „Det var et skidt Stykke Arbejde, I dér lavede; nu maa I hellere se at komme væk, inden de kommer igen“. Men de kom ikke igen; thi det viste sig, at de var gaaet paa Furagering uden Ordre fra rette Vedkommende.

Der boede en Kone i Byen, som var kommen sydfra; hun havde gaaet i tysk Skole og var konfirmeret paa Tysk. Ind til hende kom en Dag, hun var ene hjemme med et treaars Barn, 6 saksiske Soldater, som bad om Mælk at drikke, og det fik de ogsaa. Det var dem klart, at Konen forstod dem, og de søgte at faa hende til at tale med dem; men hun forblev stum. Hun havde foresat sig ikke at tale ét tysk Ord med Fjenderne. Saa tog én hendes lille Dreng paa Armen, løb rundt med ham paa Gulvet, kyssede og kærtegnede ham; men heller ikke det hjalp. Saa fjernede de sig endelig med mange Taksigelser.

Mens Oprørshæren laa ved Fredericia, maatte Byen yde sit Vederlag til dens Underhold. Hver Uge afgik en Sending af Hø, Halm, Havre, Brød, Flæsk og levende Kreaturer til Magasinet paa Kolding Staldgaard, ikke at tale om, at hver 2 Gaardmænd maatte udruste en Ægtvogn. Kanontordenen fra Fredericia kunde i stille Aftener tydelig høres, især naar man lagde sig ned. Der gik et Befrielsens Suk gennem Byen, da Efterretningen om Udfaldet kom. Fra nu af mærkede

man ikke mere til Krigen. Men da Soldaterne kom hjem i Vinteren 1851, havde Byen sit Soldaterbal saa festligt som nogen. Under Musik og Klokkeringning drog Soldaterne paa et Vogntog gennem den flag-smykkede By, hver med sin Pige, fra Peder Junckers Gaard, hvor de havde spist Frokost, til Frands Johnsens Gaard, hvor Gildet skulde staa. Kuskene mødte med hvide Frakkekraver. Foran red unge Karle to og to med hvid Stribe ned ad Benklæderne, rødt og hvidt Baand om Kasketten og en Standart i Stigbøjlen; Hestene var smykkede med Baand. Ved Skolen standsede Toget, mens Skolebørnene sang en Velkomstsang til Marseillæsens Toner.

Som før er anført, har Vilslev Gaarde hørt under Kærgaards Gods og gjort Hoveri dertil. Ved det 19. Aarhundredes Midte levede endnu to Mænd, som havde Navn af „Bojfewed“ (Budfoged), Therkild og Jeppe; men ingen af de to havde haft den Bestilling, hvortil Navnet sigtede. Formodentlig har de arvet det efter deres Fædre, eller det er fulgt med Stedet. „Æ Bojfewed“ skulde nemlig kalde Folk til Hoveriarbejde og tilsige dem Aftenen i Forvejen. Han kom saa, stak Hovedet ind ad Døren og sagde: „I Morgen skal I til How’“, og dermed forsvandt han.

I kommunal Henseende har Vilslev By hørt sammen med Hunderup Sogn. Indtil 1864 havde Jested og Hillerup intet Fællesskab med Vilslev i kommunal Henseende; men fra det Aar blev Hillerup lagt til Farup, og Jested er gaaet ind under Vilslev-Hunderup Kommune. Jested havde før den Tid sit eget Fattig- og Skolevæsen.

Følgende Personligheder fra Vilslev fortjener nærmere Omtale.

Peder Nielsen Schade var barnefødt i Vilslev i Slutningen af det 18. Aarhundrede. Han havde deltaget i Krigene i det 19. Aarhundredes Begyndelse og blev derfor dekoreret med St. Helena-Medaillen. I sin Soldatertid havde han sét sig meget om, efter Krigsaarene havde han ligget i Tyskland og Frankrig og havde da faaet saa megen Kendskab til disse Landes Sprog, at han kunde forstaa dem og gøre sig forstaaelig deri. Han havde læst meget og vedblev med Læsning paa sine gamle Dage. Men saa meget havde han læst, at han ménte, det havde skadet ham i hans Virksomhed som Landmand; derfor var han temmelig ligegyldig for sine Børns Oplysning, idet han mente, at der lettere kunde læres for meget end for lidt. Som ældre Mand sad han mést inde i Mellemstuen, syslende med Læsning og Skrivning. Det faldt saa ganske af sig selv, at denne Mand i sin Tid maatte være selvskreven til Sognefoged-Bestillingen, som han beklædte til først i Femtierne. Ved Landstormens Øvelser i Martsdagene 48 var han Byens Øverstkommanderende og den, som ledede Øvelserne. Som gammel Soldat forstod han at gøre sin Pligt. Under Krigen var han sin Post voksen, thi han kunde forhandle med de fjendtlige Afdelinger uden Tolk. Han var en imponerende Skikkelse, naar han forhandlede med de fjendtlige Officerer; da viste det sig, at den gamle Mand i Bondekofte var en fint dannet Mand. Yngre Mænd saa' op til ham med Ærbødighed. Men stod han mellem Menigheden ved Kirkedøren om Søndagen med sin storstilede Salmebog under Armen og ventede paa Præsten, da var der noget, der ligesom bøjede ham ind imel-

lem Mængden, som han til Hverdag var hævet over. Man følte da, at han var en ydmyg Mand. Han døde sidst i Femtierne.

I Firtierne flyttede en Mand til Byen, som hed Claus og var Bager. Han købte det sydøstligste Hus i Byen, hvorpaa der til Nød kunde holdes en Ko. Claus var gift og havde 4 Døtre, men ingen Sønner; Døtrene var omkring ved den voksne Alder, kun én gik i Skole. Det var en fattig, men meget pæn Familie; man skulde aldrig se Døtrene i snavset Tøj, altid var de pæne og rene; derved skilte de sig ud fra Mængden. Men der var mere, der skilte dem fra denne; thi Bagerfamilien var religiøst paavirket fra Kristiansfeld. Men det var stille Mennesker, som ikke søgte at hverve Tilhængere. Heller ikke skilte de sig ud fra Mængden paa den Maade, at de skyede Omgang med anderledes tænkende; tværtimod søgte de gerne selskabelig Omgang, og selv Gaardmandsfamilier satte Pris paa at have dem med; men Banden, Drik og Kortspil maatte være udelukket, hvor de skulde være med. Dans deltog de ikke i, men de kunde godt være med, hvor der blev danset. Skønt disse Mennesker var saa stille og tilbageholdne, øvede de en vis Indflydelse, der fik nogen Betydning. Det føltes som et Savn, da de flyttede fra Byen. En af Døtrene blev gift med Læreren Jørgen Fog. Det var Skade, at de to Mennesker ikke blev Degnefolk i Vilslev; thi i den korte Tid, Fog var Lærer her, vandt han nogle faa Venner. Selv om man ikke lærte at forstaa ham, fik han dog Held til at lægge et Frø i enkelte Barnesjæle, for hvilket de i en fremrykket Alder maatte sige ham Tak. Den Dag, han tog Afsked med sine Skolebørn, var der næppe et tørt Øje i Skolen; med dyb Smerte skiltes de fra deres kære Lærer.

Peder Juncker er før nævnt i denne Afhandling. Han var født i Horsens omkring ved 1814; hans Fødested var Hotel Royal paa Nørregade. Men allerede mens han var lille, flyttede hans Forældre til Aarhus, hvor hans Fader overtog et Gæstgiveri, der tillige var en Slags Officersmesse. Men det kunde ikke tillades den lille Peder at færdes mellem Officererne, hvilket han nok havde Lyst til, hvorfor han blev sendt ovenpaa til sin gamle Farfader og dennes Husholderske, der begge var af tysk Herkomst og derfor kun talte Tysk med hinanden. Dette havde til Følge, at Peder lærte at tale Tysk, førend han lærte at tale Dansk. Hans Fader havde faret vidt omkring som Handelsrejsende og havde rejst baade i Tyskland og Rusland. Nu var han bleven Vært i Aarhus; men Officererne var vanskelige at omgaas. En Gang blev Peder Vidne til, at en ung Officer ved sin Opførsel fornærmede hans Fader paa en saadan Maade, at det vakte alle tilstedeværendes Harmen. Faderen gjorde Mine til at ville tage sig selv til Rette; men Officeren sprang hen i Krogen og greb sin Sabel, som han havde sat dér, og saa tog han ganske rolig imod et Par rigtig gode Lusinger. Hvor gerne end de andre Officerer vilde have reddet Gæstgiver Juncker, saa kunde de ikke. Havde Officeren bare faaet sine Lusinger, inden han fik fat paa sin Sabel, saa havde det været godt. Juncker blev tiltalt og idømt en meget høj Bøde. — Efter Konfirmationen kom Peder i Købmandslære, men hans Hu stod til Landvæsenet; det lykkedes ham da ogsaa at komme dertil. Han havde flere Pladser, bl. a. hos Proprietær Kaysen i Follerup ved Fredericia. Men førend han havde fyldt sit tyvende Aar, kom han til Toldvæsenet. Hans første Plads var hos en fjern Slægt-

ning (han kaldte ham „Onkel“), en gammel afskediget Kaptajn, der var Toldkontrollør i Foldingbro; her skulde han passe Bommen. Efter at han havde været her en Tid, blev han forflyttet til Gredstedbro, hvor han ogsaa skulde passe Bommen; men han skulde tillige hjælpe den aandssvækkede Kontrollør, der navnlig havde ondt ved at klare de tyske Toldsedler, de saakaldte Passérsedler. Da Kontrolløren fik sin Afsked, kom Juncker tilbage til Foldingbro; men nu kom han til at patruillere. Sidst var han Toldkarl i Vilslev Spange. Hans samtidige gav ham det Skudsmaal, at han var den mest frygtede Toldbetjent paa hele Toldlinien fra Kolding til Vilslev Spange; men det vil sige det samme som, at han var den dygtigste og mest energiske i det hele Toldpersonale. Omkring ved 1840 købte han en Gaard i Vilslev, hvor han boede til sin Død, der indtraf hen i Nitierne. Han var i sin Tid Medlem af Sogneforstanderskabet, og under Treaarskrigen, navnlig i 1849, maatte han gøre mange Rejser til Kolding for den gamle Sognefoged, da Juncker var det tyske Sprog mægtig. Størst Betydning havde han i det selskabelige Liv. Han var i Stand til at sætte en Underholdning i Gang, der kunde drage Folk bort fra Drik og Kortspil. Ved Gilder kunde han samle en Kreds om sig, der lyttede til hans Fortælling; thi han fortalte godt og havde en mageløs Hukommelse.

Gamle Anders Tuesen var født i Vilslev og ejede et Bolsted, der ved hans Død blev lagt ind under Nabogaarden. Han drev ogsaa Fiskeri baade paa Havet og i Aaen. Det var en gammel fornøjelig Mand, der altid havde en Skæmt paa rede Haand; men bagved Skæmtten kunde der til sine Tider ligge en skarp Brod. Der gik en Gangsti forbi hans Vinduer, og langs med

den var der et brøstfældigt Plankeværk. Saa en Dag, da han stod i sin Dør, kom en Gaardmand forbi med lange Skaftestøvler paa Benene. „Pas o, lille Peder — siger Anders — te do ett rywer di Støwlskawt o mi Plankværk. A ka ejsen godt lij dæj, nær a bar' ku' lær' di Folk o kin'“. Manden havde nemlig ondt ved at beholde sine Tjenestefolk. — Saa havde Anders en Gang været til Bryllup i Farup. Da man spurgte ham, hvorledes Brylluppet løb af, svarede han: „De war en grum Brøllup; di røg, Herren hjælp' mæ, a Lejrpiwer (Cigarer)“. Saa kom ved 1848 Strygetændstikker i Brug. En Nat, da Anders skulde se til Uret, strøg han efter sin Datters Anvisning en Tændstik paa Væggen; men da de gamle Fosfortændstikker ikke var ret meget antændelige, glippede den første. Anders saa' til sin store Forskrækkelse en lysende Streg paa Væggen; han spyttede i Haanden og gav sig til at gnide paa Væggen, men saa blev Haanden gloende. Hans Datter havde fra Sengen iagttaget hele Forestillingen, og nu opslog hun en skraldende Latter; hun havde nok selv ledet ham paa Glatis. Anders svor paa, at han aldrig mere skulde befatte sig med Svovlstikker. Var der Dans ved en Familiefest, og Anders var til Stede, saa var det Ungdommens største Fornøjelse at faa ham til at danse „Riel“. Et Par unge Piger gik gerne ud for at hente ham ind til Dansen; det kneb, men der hjalp ingen Stritten. Naar de saa kom træk-kende med den lille, temmelig affældige gamle Mand under Armen; skulde næppe nogen tro, at han kunde danse „Riel“. Men naar Musikken stemte op, kom der Liv i de gamle Ben; og unge og gamle sad stille og saa' undrende paa Dansen. Anders Tuesen døde Femtierne.

Jens Kristian var Snedker og Indsidder. Han gik ogsaa under Navnet „Fuks“, et Øgenavn, som han maaske nok har givet sig selv. Snarere burde han have heddet „Duks“; thi han var ualmindelig godt oplært, han kunde endog „regne med Bogstaver“. Han var meget fattig og tillige drikkfældig; og var han drukken, var han ikke helt ufarlig for sine Omgivelser. Dog var det kun udenbys Folk, han var farlig for; thi af indenbys Folk kunde det mindste Barn styre ham; overfor dem var han Lydigheden selv. Tidlig mistede han sin Hustru, og da han stadig maatte være borte fra Hjemmet, var Børnene overladte til sig selv; derved blev deres Opdragelse i højeste Grad forsømt, baade i legemlig og i aandelig Henseende. Naar Jens Kristian en enkelt Gang mødte lidt Venlighed, var det rørende at se, hvor taknemmelig han kunde være. Han blev Samfundets Stifbarn. Værre blev det, da han paa Grund af sin store Fattigdom kom i Konflikt med de borgerlige Love. Men efter udstaaet Straffetid foregik der en Forandring med ham. En Tid efter døde nemlig en meget bekendt „klog Mand“, i Brokær og man vilde paastaa, at Jens Kristian arvede hans Bøger. Vist er det, at han blev „klog Mand“; han blev ret velstaaende og mere ædruelig. Hans Søn Pér blev „klog Mand“ efter ham; imidlertid gik det tilbage med de „kloge Mænds“ Videnskabelighed, thi Jens Kristians Eftermand kunde hverken læse eller skrive, og Præsten var fortvivlet, da Pér 18 Aar gammel *skulde* konfirmeres. Først prøvede han ham med de 3 Trosartikler, men dem kunde Pér ikke faa i sit Hoved; saa prøvede han paa at lære ham de 10 Bud, men han maatte nøjes med at konfirmere ham paa de 3 første, og det var endda saa som saa. Som „kloge Mænd“

gjorde Fader og Søn sig næppe skyldige i Bedrageri, uagtet de lod sig godt betale; thi overtroiske som de var, troede de sikkert begge to paa deres Kald.

Bertel Pedersen Dam var Skrædder; men han var ogsaa til sine Tider „Driver“ eller Kreaturtrækker, og som saadan havde han sét sig meget omkring. Han var en god lagttager og fortalte godt; han havde ogsaa læst meget. Mens Oprørshæren i 1849 laa foran Fredericia, fik Bertel den Bestilling, at han skulde trække de Kreaturer til Kolding, som fra Vilslev ugentlig skulde leveres til dens Forplejning. Paa sine Rejser Syd paa havde han lært saa meget Tysk, at han kunde skælde Tyskerne ud paa deres eget Maal; men det indbragte ham hver Gang en god Dragt Prygl, som han tog imod med største Fornøjelse. Saa var det, at han i Begyndelsen af Juli skulde af Sted med en ny Sending. Da var Bertel gnaven og mente, at det var til ingen Nytte; thi inden han kom til Kolding, vilde Tyskerne være jagne fra Fredericia. Bertel maatte alligevel af Sted, men det gik trevent, thi han naaede først Damgaard den 5te. Uagtet Staldkarlens Indsigelse vilde han blive der, og han vilde endda ikke i Seng. Hen paa Morgenstunden, da han hørte Kanontordenen, samlede han sine Kreaturer sammen og gav sig paa Hjemvejen. Paa sine gamle Dage gjorde han en Sejltur fra Aalborg til Struer, og derom havde han meget at fortælle.

Anders Jakobsen eller Anders Kromand boede egentlig i Farup Sogn, men opholdt sig mest i Vilslev, hvor han drev en Del Ørredfiskeri i Kongeaaen. Han havde ligget i Frankrig efter Krigen; men saa blev han Kromand i Kirkeby Kro ved Farup og drev i mange Aar en meget stor Handel. Saa solgte han Kroen og ned-

lagde Handelen, nærmest paa Grund af ulykkelige Familieforhold, hvori han ingenlunde selv var uden Skyld. Han var en varmhjertet Mand, havde en rig Fantasi og var udmærket dygtig til at fortælle om sine Oplevelser. Især var han Fyr og Flamme, da Krigen udbrød i 1848. Selv kunde han ikke synge; men han anskaffede alle de Krigsviser, han kunde faa fat paa, skrevne som trykte, og saa tyede han hen med dem, hvor han kunde faa dem sungne. Selv havde han to Sønner med i Krigen, den ældste som Dragon, den yngste som Infanterist. Saa kom Rygtet om Klapjagten ved Bov Søndagen den 9. April 1848, og dér havde hans ældste Søn været med. Straks tog Anders af Sted til Flensborg for at erfare af Sønnen og andre Øjenvidner, hvorledes det hele var gaaet til. Han kom tilbage Søndagen den 16. April, da der netop var Andendags-Bryllup i Vilslev. Alle Bryllupsgæsterne stimlede sammen om ham for at lytte til hans livfulde Skildringer af Kampen. Ogsaa han læste meget. Til en Tid var han meget optagen af Kampen mellem Grundtvig og Jac. Chr. Lindberg paa den ene Side og Professor Clausen paa den anden. Af hans Mund hørte Nedskriveren af disse Linier første Gang Grundtvigs og Lindbergs Navne nævne. — Han døde omkring ved 1860.

De gamle Sæder og Skikke har ikke kunnet holde sig; de passede ikke til den nye Tid. Meget har forandret sig i Vilslev i den sidste Menneskealder. Faarehyrde, Natvægter, Stodderkonge er forsvundne og kommer ikke mere tilbage. Markmanden har man alligevel beholdt. Jorden er merglet, Rodfrugtdyrkningen indført, Vangebruget ophævet, og Markfreden bliver

hævdet. De Mænd, der gav Livet sit Præg ved Aarhundredets Midte, er døde. Man har gjort Tilløb til at raade Bod paa den mangelfulde Udskiftning, men har gjort den Opdagelse, at den nok endda ikke er saa ueffen. Som det er, har man dog noget af hvert, baade høj og lav, og det kan ikke godt undværes.

Vi gamle synes vel nok, at der med de gamle Sæder og Skikke er gaaet et ikke saa lidet Stykke Poesi bort. Vi synes nok, at Nutidens Realisme staar i skarp Modsætning til Livet i gamle Dage; men det kan nu ikke være anderledes. Og dog maa der ské endnu større Forandringer; der foreligger Opgaver, som maa løses. Vesterhavet, der har sat saa dybe Mærker i Vilslev Bys Historie, maa trænges tilbage. Disse fede Marskenge, der Sommer og Vinter er udsatte for Havets Oversvømmelse, maa beskyttes ved et stærkt Havdige. Det er en Opgave, som en kommende Slægt maa løse; men da vil Livet forme sig langt anderledes end ved Midten af det 19. Aarhundrede.
